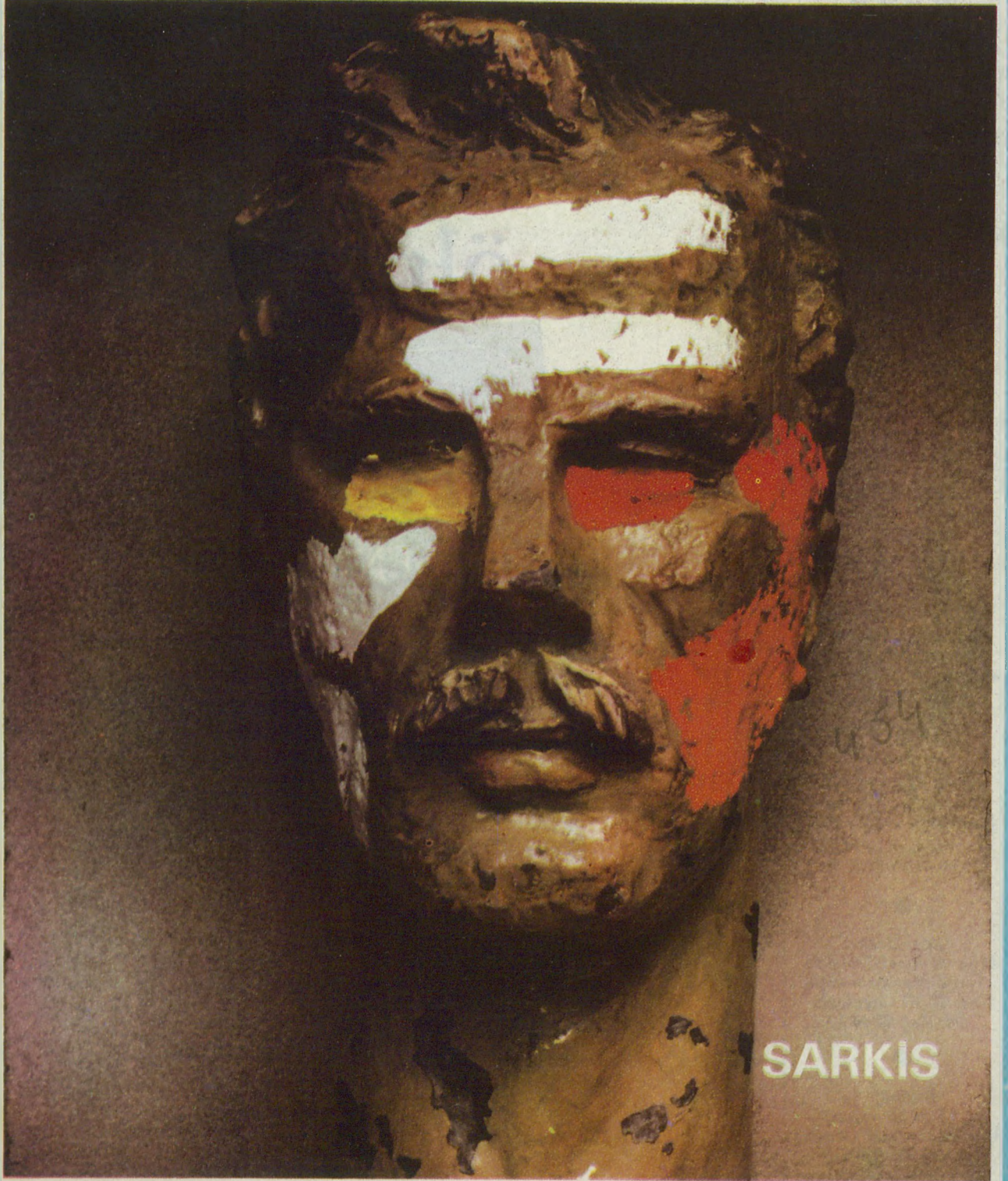

Milliyet

9 Nisan 1979 Sayı: 318
10 Lira

SANAT DERGİSİ

Sarkis'in çatışma, savaş ve dehşeti simgeleyen (iş)leri Paris'in ünlü Beaubourg'unda sergilendi

ZEYNEP ORAL

"Her yerde gizli bir savaş hazırlığı... Ha patladı, ha patlayacak bir şiddet tehdidi..."

Bundan bir iki yıl önce Sarkis'in atölyesini gezerken, ne olduklarını bilmediğim nesnelere, anlamaya çalıştığım "iş"lerine bakarken, içimi saran duygu, aklımda yer eden izlenim bu oldu: "Her yerde gizli bir savaş hazırlığı, ha patladı, ha patlayacak bir şiddet tehdidi..."

Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, günümüz insanının (Sarkis'in yapıtlarını, işlerini görmüş olsun ya da olmasın) içinde taşıdığı bu duygu, başkalarıyla paylaştığı bu izlenim, kânimca, Sarkis'in "iş"lerinin özünü oluşturuyor. Bu özü kavramak içinse, bugün sanatçının Paris'te (Beaubourg) Pampidou Sanat Merkezi'nde açtığı sergiyle yetinmek yeterli değil. Gerilere dönmek, önceki işlerine bakmak gerekiyor.

Sarkis, 1964'ten bu yana Paris'te oturan bir Türk

ressamı. Yalnız Türkiye'de değil, dünya sanat çevrelerinde tüm dikkatleri üzerine çekmesi, 1967 Paris Bienniali'nin resim dalında büyük ödülü kazanmasıyla oldu. 1970'te ise Paris Modern Sanatlar Müzesi'nde açtığı sergiyle Paris gibi bir sanat arenasında kendini kabul ettiriyordu. Bu sergiye ilişkin olarak, bir sanat rehberi niteliğindeki "Pariscope" dergisi, şöyle diyecekti:

"Bu sergi, modern sanat tarihinin önemli bir aşamasını belgeliyor: Fransız resim izleyicileri ansızın Paris'te çok büyük bir sanatçının, Sarkis'in varlığından haberi oluyor..."

Bu sergide Sarkis'in giderek geliştireceği, bütüncüleyeceği dünyasının ipuçlarını buluruz: Kullanılan malzemeler arasında metal plakalar, katran, elektrik akımını geçiren parçalar, teller, neon ışıkları, ısı veren araçlar... vb. vardır. Bu ve benzeri malzemeler aracılığıyla Sarkis, çelişkileri, görünmeyen güçlerin ilişkisini vurgular. Eleştirmen

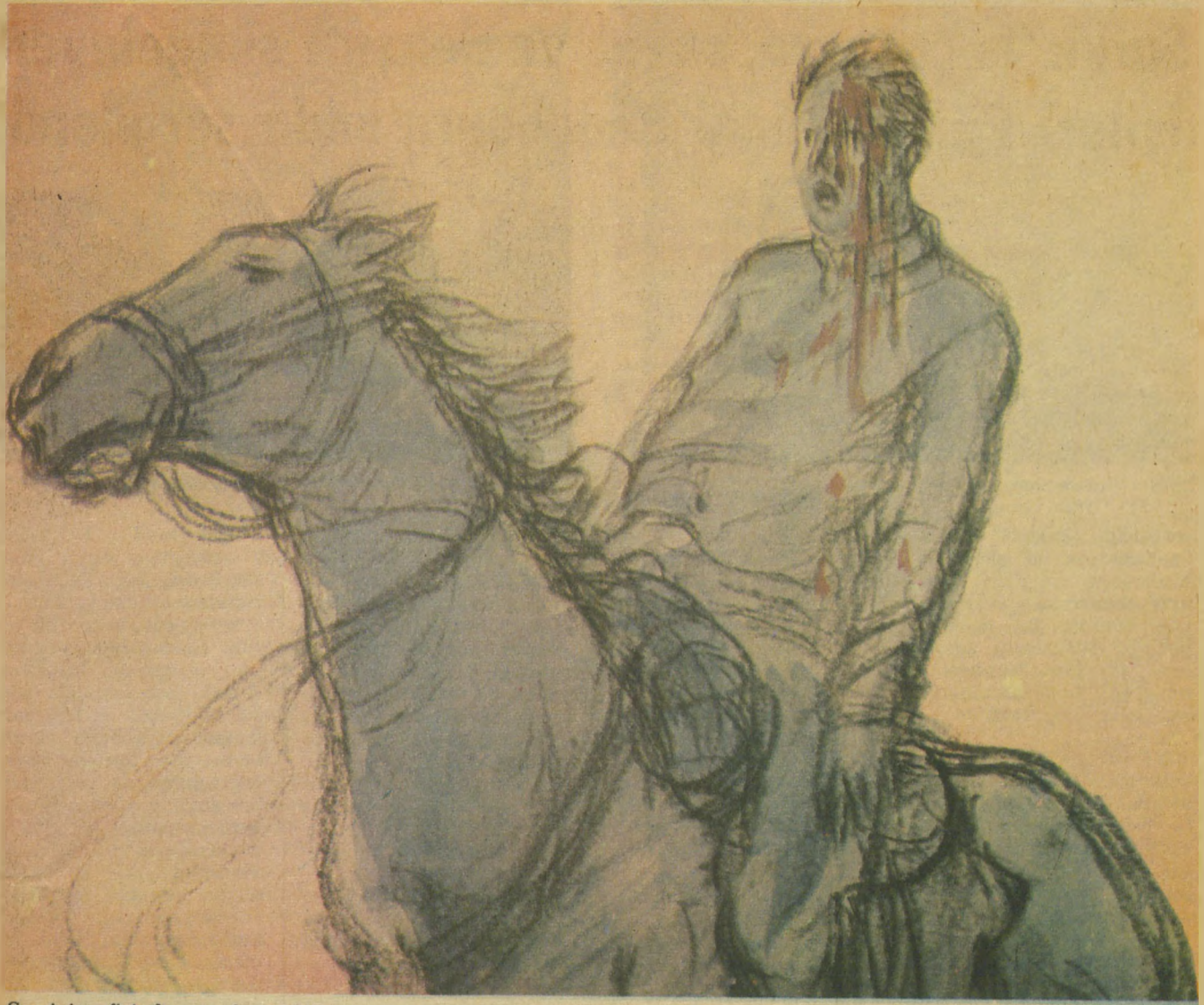
"Köprü Üstünde Havlayan Beş Kurt Köpeği"

"Pilotun Ardında Kalan Anonim Resim"

Bernard Borgeaud'nun dediği gibi "Sarkis'in bu çatışmalı, saldırgan, yabancı, hani neredeyse bize düşman diyebileceğimiz dünyası, büyüleyici, seyircisini şaşkına çeviren, hayran eden bir dünyadır. Çünkü, gerçek olduğunu, var olduğunu, yaşadığını hissediyoruz."

İşte bu sergideki "işler" den biri: Tahta bir sandık. İçinde metal çubuklarla sıkı tutturulmuş, yerleri belirlenmiş beş tane katranlı kâğıt rulosu. Koruyucu bir alüminyum kâğıda sarılmış elektrik kablosu, bu beş ruloyu çevreledikten sonra, sandığın bir ucundan çıkıp bir teypte bağlanır. Teypten düzensiz aralarla bir köpek

Serginin afişinde yer alan tablo

havlamaı duyulmaktadır. Burada çeşitli çelişkilere tanık oluyoruz: Malzemenin kendi içindeki organik çelişki (metalın sertliği, katılığı, tutuculuğu, katranını yumuşaklığı, akıcılığı, geçiciliği gibi). Kullanılan malzemelerin organik niteliğiyle, burada kullanılma biçimleri ya da işlevleri arasındaki çelişki (örneğin katranlı ruloların bobin gibi, enerji yüklü torpiller, mayınlar gibi kullanılması; ama, patlamayı önleyici katranla sarılı olması). Üçüncü bir çelişki: Köpeđin havlama sesi: Bu havlama bir yandan yapıtı, "işi" koruyucu olarak nitelendirilebileceği gibi, aynı zamanda tehdit edici, her an saldırya geç-

bilecek bir öđe olarak da düşünülebilir.

Yukardaki örnekte görüldüğu üzere, Sarkis'in tüm "iş"lerinde, bir yanda bir enerji birikimiyle enerjinin dışarı sızmasını sağlayan, patlamasına yol açan öğeler var, öte yandan bunu önleyen öğeler. İkisi arasındaki denge, bu ha patladı hâpatlayacak duygusu, bu "görünmeyen" ama hissedilen, bilinen güç, kor-kunç...

Böyle bir açıdan bakıldığında Sarkis'in dünyasıyla günümüz gerçekleri arasında bir çağrışım kurmamak olanaksız. Canınız neyi çekerse onu seçin: Atom bombası, napalm, nötron bombası mı, yoksa elektrikli

sandalye ya da bir işkence aygıtı mı? Ancak kesin olan, Sarkis'in izleyiciyi doğrudan doğruya bu çağrışım-lara yöneltmek istemesi. Jean Clair'in, "Fransa'da Sanat: Yeni Bir Kuşak" adlı yazısında dediği gibi, "Sarkis, güncel gerçekle kendi arasına bir uzaklık koymuştur. Kullandığı malzeme aracılığıyla, güncel gerçeklerden uzaklaşır... Onun yapıtlarında sofistike, nikelli pırıl pırıl bir uygarlık, günümüz teknolojisinin kusursuzluğu değil, geçmişin, tarihin derinliklerinden kaynaklanan, bilim öncesini araştıran tavır egemendir. Burada teknolojinin sanatı değil, teknolojinin arkeolojisi söz konusudur... Kullandığı

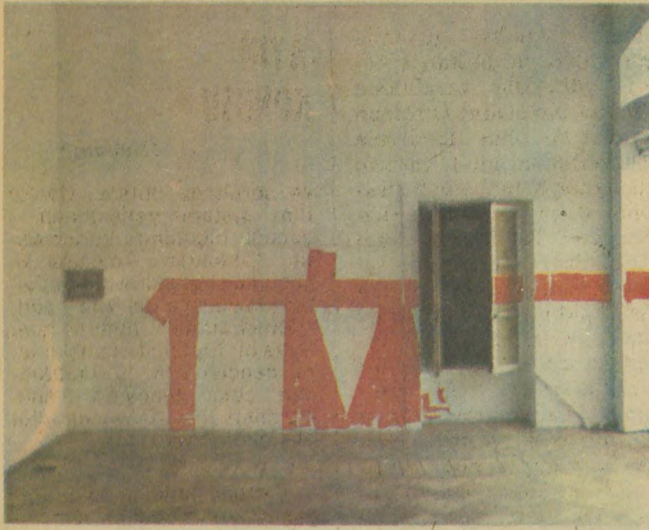
malzemeler, (bunların hep eski, daha önce kullanılmış malzemeler olduğunu belirtelim) kendi fizik kurallarına göre değil, özlerindeki büyü nitelikleriyle, yeni bir işleyle kullanılır..."

Sarkis, kendi kaleme aldığı bir biyografide şöyle diyor:

"1965'te bir dünya savaşı başladı. Bu tarihten sonra ister guaş yapsın ister kolaj, savaş ve çatışma içinde belirlenmek, kesinleşmek, şiddet hazırlığına yol açtı..."

Sarkis'in bu tarihlerden sonra Almanya, Fransa, İsviçre, Belçika gibi çeşitli ülkelerde oluşturduğu ve yukarıda belirttiğimiz gibi

(Sayfayı çeviriniz)

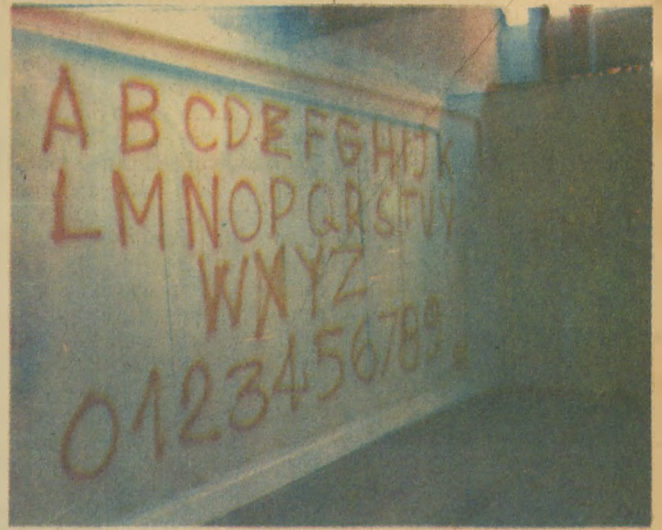

1978 Cenevre sergisinden

çatışmayı, şiddeti içeren "iş"lerini ve bu işlerin oluşturduğu sergileri ayrı ayrı tanımlamak olanağımız yok burada. Bu nedenle birbirini bütünleyen ancak aynı "savaş"ın, "çatışma"nın çeşitli yanlarını oluşturan "işleri" seçiyoruz:

Yıl 1971. Paris'teki Sonnebend Galerisi'nde 3. Reich sergisi. Bu, görsel olmaktan çok, yaşanması duyulması, paylaşılması gereken bir sergi, bir oluşum: Bir masa, bir iskemle, bir daktilo, bir mikروفon, bir teyp, bantlar, ses alıcısı... İki dev hoparlörden bildiğimiz adlar, İkinci Dünya

Savaşı "kahramanlarının" adları, hemen ardından, daktilonun sert, katı vuruşları duyulmaktadır. Hitler, Himmler, Goebbels, Ribbentrop.. Beş yüz kişinin adı binlerce kez söylenir. Hitler'in doğumundan, Nüremberg duruşmalarına dek geçen sürede, tüm bir tarihi yalnız ve yalnız adlar aracılığıyla yeniden kurarız. Sarkis burada, "Başlangıcından Çöküşüne III. Reich" kitabından yararlanmış. Sayfa sayısı bini aşan bu kitabın ilk sayfasından sonuna değin içinde geçen her adı banta okumuş, daktilosuyla bir kâğıda yazmış. Bu bantları her biri 60 kilo

1976 Saint Etienne retrospektif sergisinden görünüm

ağırlığında olan küçük kasalara saklanmış. Yalnız adlar aracılığıyla bir savaşın gerçekliği verilirken, gene yalnız bu adlar, bu adların gücü, yoğunluğu aracılığıyla da milyonlarca savaş kurbanının yokluğu ve sıradanlığı duyulur. Bu bantların ateşe, suya, zamana karşı korunmaları için kasalara konulması, iktidar çatışmasının, lânetlenmiş adların, yıkıcı güçlerin sonuza dek anımsanacaklarını simgelemektedir.

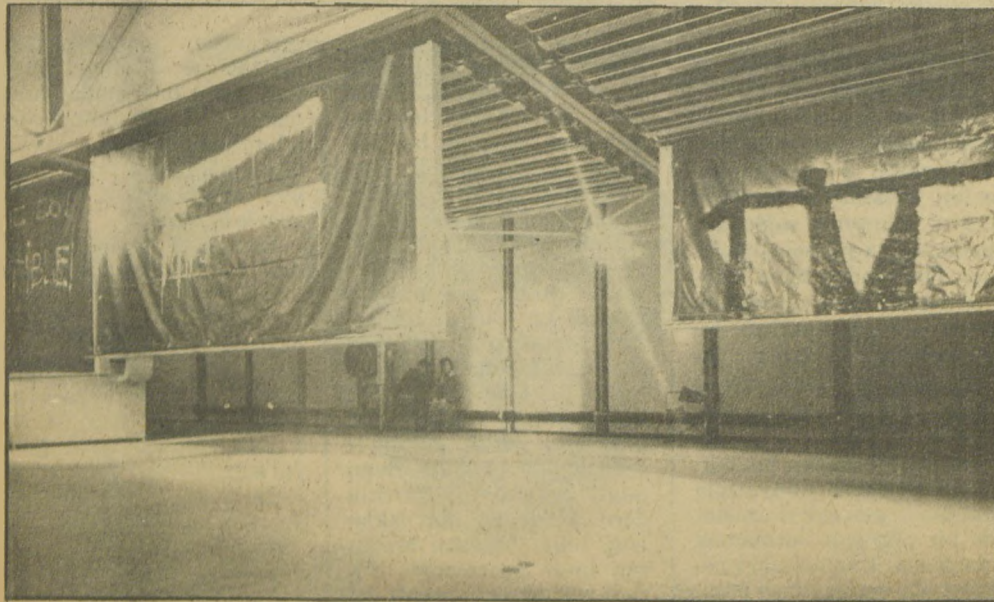
1974'ten sonra Sarkis'in açtığı sergilere ya da oluşturduğu "iş"lerin birçoğuna "Black-Out" (karartma) adını verdiğini görürüz.

"Black-Out I", "Black-Out 2" vb. diye sürüp giden sergilerine ilişkin kendi söylediklerine kulak verelim:

"Black-out, askeri bir terim. Saklanmayı gerektiren bir durumu belirliyor. Ancak, aynı zamanda daha iyi saldırabilmek için saklanma gerekliliğini vurguluyor. Bu terimin başka çağrışımları da var: Aklın bir an için tüm düşüncelerden arınması, bir gizli işi örtbas etmek vb... O başlığı verdiğim işlerde karartmayı, katranla gerçekleştirirken katranı yakarak kullandığımdan, aynı zamanda içindeki, gerisindeki 'kara'yı çıkarıyordum. (Bir çeşit şeytani kaçırmak gibi.) Böylece kullandığım gereçler içlerindeki enerjiyi kusuyordu. Ve bu enerji kapkaraydı..."

"Black-out" sergilerinden biri: Galerinin zemini katranla kaplanır. Zeminden kesilip alınan bir parça yakıldıktan (yani karartıldıktan) sonra duvara yapıştırılmıştır. Bütün bu karartmalar, bir yandan bir şeyleri örterken, gizlerken, korurken, öte yandan gerisindekini, görünmeyeni, araştırmaya zorlayıcı bir çabayı gerektirmektedir. Burada da çatışan güçlere tanık oluruz. Burada da çatışmanın sembelleri aracılığıyla yaşamın her anında karşı karşıya geldiğimiz baskıya ve o sonsuz gerilime tanıklık ederiz.

Bir başka sergi, Galleria

Sarkis'in son sergisinden genel bir görünüm

La Salita'da (Roma): Yere doğrudan doğruya yağlı pastelle iki metre çapındaki bir plak çizilmiştir. Çizim, galerinin dört köşesinden plağa doğru dört kurt köpeği yaklaşırken yapılmıştır. Pikaptan bir insanın "havlama" duyulur. İlk başta malzemenin kendi içinde biriktirdiği ve o "ha patladı ha patlayacak" diye vurgulamaya çalıştığı enerji birikiminin, çelişkisinin dışarı vurması ya da dengeyi sürdürmesinin yerini, şimdi insanın, insan deneyiminin aldığı görürüz. Yine "ha patladı, ha patlayacak..." bir güç, bir çatışma. Sürekli bir şiddet hazırlığının yaşanması...

Ancak, bu güçler hep dengeyi koruyacak değil. Kimi kez gerçekten "pathyor" da. Örneğin, ya Sarkis tarafından yok ediliyor ya da bazı işlerde, yıkılma kararı alınmış bir depo, bir yapı, bir fabrikada olduğu gibi "iş" bu yıkımı da içeriyor. Ya da şimdi belirttiğimiz Roma'daki sergide olduğu gibi, plağın üzeri sergiden sonra beyaz yağlı boyayla kapatılıyor. Ve sergiden geriye yalnız birtakım belgeler kalıyor. Belki şimdi yazımızın başından beri Sarkis'in yaptıklarına neden "yapıt" değil de "iş" değişimize daha bir açıklık getirebiliriz.

Sarkis'in çalışmasında özel ve ayrıcalıklı bir alana (kültür alanına), özel ve ayrıcalıklı bir ürünle (sanat yapıyla) katkıda bulunmak söz konusu değil. Hayır, o, spekülasyona yol açan ekonomik baskının dışında bir yöntemle yepyeni ilişkiler benimsemiş. Bir müze ya da bir galeri, sergi açmasını istediği vakit belirli bir aylık istemektedir. Çünkü, "Değeri olan, o müzede gösterilen şey değil, onu gerçekleştirme için benim verdiğim emektir" diyor. Nitekim, sergilerinin çoğunda satılık bir şey yok. Belli bir alanı kaplayan "iş" sergiden sonra yok ediliyor. Ve bu "iş"lerin anılarını (eskiz olsun, fotoğraf olsun, yazılı belge olsun) satışa çıkarmıyor. Ancak, bundan sonraki "iş"lerinde kullanacaklarını saklıyor.

Sarkis'e "anti-sanat"çı diyebilir miyiz? Bilemiyorum. Bildiğim, yaptıklarının günümüz gerçeğinin "ta kendisi" izlenimini vermesi. Bir de son olarak öğrendiğim, Paris'teki şu ünlü Beaubourg Müzesi'nin (Pompidou Sanat Merkezi'nin), Sarkis'e retrospektif bir sergi için çağrıda bulunduğu. Bu sergiyi Sarkis 21 Şubat - 2 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirdi. Ama, her zaman bu merkezde sergilere ayrılan büyük salonlarda değil de, müzenin geçitlerinde. Ve sergisine "Reserves Accessibles" adını verdi. Sergiyi açtığı

ganların, polis, güvenlik görevlileri ya da karşıt politik görüşlüler tarafından silinmiş olmasıdır. O zaman da önemli olan (karartma sergilerindeki gibi), çatışan güçlerden hangisinin belleklerde daha uzun süre kalacağıdır. Tabii ki, bu sergi bir kültür merkezinde açıldığı için, en güçlü olasılık birincisidir diyebilirsiniz. Ama, hayır, alanın her yerini Sarkis'in "hayır bu bir artistik resim" değildir diyen sesi kaplamıştır. Her an sizi dürtecek, çeşitli biçimler aracılığıyla öbür olasılıkları ön plana çıkaracaktır. Ve ister istemez bu

"Bordeaux'da Sualtı Üzerine Anonim Duvar Çalışması"

yeri belirleyen bu adın Türkçe karşılığını çok düşündüm. Birinci sözcük olumsuzdu, ikincisi olumluyu içeren bir çelişkiyi dile getiriyor. "Kapalı-Geçit", "Açık-Saklılık", "Girilebilir Saklılık", "Geçilir-Engeller" diyebilirsiniz.

Şimdi, sergi kataloğundan bu sergiyi tanımaya çalışalım: Sarkis, son sergisinde, sokak resminden yola çıkmış. Bunlara baktığımızda üç olasılık akla gelebilir: 1) Bu, bir ressam tarafından, bir "sanat yapıtı" olarak yapılmıştır. 2) Bu, bir duvar boyacısının, bir badanacının temizlemek için fırçasını duvara sürmesinden oluşmuştur. O zaman önemli olan resim, resmin şöyle ya da böyle olduğu değil, boyacısının işi, elindeki aracın temizlenip temizlenmediğidir. 3) Duvara yazılmış politik slo-

kültür alanına diğer alanlar (iş alanı, politika alanı, çatışma alanı) girecektir.

Sergi 66 tane büyük plastik bezden yapılma, tavana asılmış panodan oluşuyor. Seyircinin bir düğmeye basarak ikişer ikişer ya da üçer üçer aşağıya indirebildiği her birinde olasılıklardan biri ya da ikisi vurgulanan bu panolarla müzikel sanat alanından çıkıp güncel ve evrensel gerçekler alanına geçebiliyorsunuz. Sarkis'in değişimiyle, "her pano, bir cümlelerin sözcükleri gibi..." Sonuncu sergisi de gene bir "çatışma"yı getiren, "çatışmaya karşı değilim. Ancak, çatışmayı kendi geleceğini garantilemek için kullanan güçlere karşıyım" diyen Sarkis'e Türkiye'den sevgiler...

ZEYNEP ORAL

